

Za našo deželno avtonomijo

V ustavi italijanske republike je člen, ki daje Siciliji, Sardiniji, Gornjemu Poadižju, Furlaniju-Julijski Krajini in Val D'Aosti, posebno deželno avtonomijo, s katero naj bi bile učinkovito zaščitene narodne manjšine.

Taka deželna avtonomija je zelo važna, ne samo s političnega, ampak tudi in predvsem z gospodarskega stališča, ker dobi s tem dežela večje denarné možnosti, katere lahko vporabi za izboljšanje življenske ravni prebivalstva.

Ustava govori o tem zelo jasno, ker določa, da ukrepa dežela sama v sledenih zadevah:

»Javna dobrodelnost in zdravstvena ter bolniška pomoč, obrtniška in poklicna izobrazba, podpora šolskemu, turizem in hoteljski industriji, promet, vodovod in javna dela v deželnem okviru, kamnolomi in šotisca, kmetijstvo in gozdarstvo, obrt.«

Lahko rečemo, da bi s tako deželno avtonomijo rešili vse probleme naše pokrajine, ki čaka na rešitev.

Po vseh naših dolinah govorijo ljudje o ležiščih železne rude, premoga in raznih drugih kovin, ki se menda nahajajo v naših gorah. Morda ni vse res, kar se govori s tem v zvezi, nekaj pa bo le držalo, ker so ljudje že nešli kose premoga tu in tam. Zato bi bilo treba preiskati gorovja Mužce, Postovčič, in Kum.

Tudi turizem ima pogoje za razvoj v naših lepih dolinah, kjer se nahajata Landarska in Završka jama, ki spadata med največje in najlepše, v Italiji znane jame.

Prav tako je zelo potrebna in nujna pogozditev naših gora. Rimski oblasti nam vedno obljubljajo to pogozdovanje, do slej pa niso storile nicesar in tudi za prihodnost nimamo boljših izgledov.

Lahko bi se zgradile tudi ceste in poti do vseh naših vasi, dalje šole, izboljševalna dela na zemljiščih in socialno skrbstvo ter zdravstvo, ki sedaj skoraj ne obstaja.

Res, da bi bilo treba za vse to mnogo denarja; toda avtonomna dežela bi ga imela, ker bi imela pravico do enega dela vseh tistih pristojbin in davkov, ki jih morajo naši ljudje plačevati državi. V tem oziru govori ustava precej jasno, ker določa v čl. 119 tako: »Avtonomnim deželam pritičejo lastni dohodki in del državnih dohodkov, sorazmerno s potrebnimi deželami za stroške, ki so potrebni za njeno normalno poslovanje. Končno določa še, da nakaže država po zakonu posameznim deželam še posebne prispevke za določene namene.«

V Gornjem Poadižju n. pr. dobi deželna uprava 9/10 dajatev, ki jih pobira država za izkorisťanje vodnih sil. Sicilija pa je dosegla od države lepo podporo v znesku 37 milijard lir za izboljšanje gospodarskih pogojev svojega prebivalstva.

Država dobiva iz Beneške Slovenije vsako leto milijarde in potroši od tega v tej deželi kmaj nekaj milijonov. Kam gre ves ostali denar? Ne vemo. Pač pa vemo, da se je naše ljudstvo naveličalo plačevati težka dav-

čna bremena, ne da bi imelo od tega kakšno korist. Prav tako vemo, da bi ne končale v Rimu vse te milijarde, če bi imeli deželno avtonomijo, ampak bi moral en del tega denarja ostati doma in bi ga vporabili v korist dežele. Vsaj polovico vseh dohodkov bi moralno pripasti avtonomni deželi.

Ljudstvo v Siciliji, Sardiniji, Val D'Aosti in v Gornjem Poadižju se je borilo za svoje pravice in sedaj imajo korist od dosegene avtonomije. Kmetje v teh deželah veda, kadar molzejo svoje krave, da bo ostal del tega mleka njim samim.

Zato je nujno, da se končno tudi mi zganemo in zahtevamo

tudi za naše kraje popolno deželno avtonomijo. Samo na ta način lahko upamo, da bomo olajšali težko gospodarsko stanje, v katerem se nahajajo naši kraji po 85 letih slabe uprave. Kje so sedaj tisti lepi časi, ko davčna bremena niso bila tako neznosna, ko birokracija po manjših uradih ni bila tako velika, pač pa je bila večja poštovost?

Težko bo doseči, da se povrnejo vse te stvari, ker so v tolkih desetletjnih krivic, izkorisčanja, slabe uprave in politike bile uničene vse tiste dobre lastnosti, ki so bile nekdaj splošna last vseh ljudi. Vendar pa se je treba boriti, da se tisti življenski pogoji zopet povrnejo in da se z njimi povrne tisto gospodarsko blagostanje, ki bi ga moralno prinesi napredovanje civilizacije.

Zdravstvo in propaganda

Po tem, kar piše italijanski tisk, bi človek skoraj imel včas, da se De Gasperijeva vlada briga za naše revne razmere in skribi za nas kot dobra mati, medtem ko naj bi bili mi trimati otroci ter nehvaležni za vse dobre, ki jih stalno od nje prejmemo.

V resnicici pa lahko z malo truda dokazemo, kako stope stvari dejansko. Naj zadoštuje tale zanimiv primer.

V Beneški Sloveniji je neka vasica, ki šteje 304 prebivalce, kateri pa niso vsi doma, ker so nekateri mladeniči pri vojakih, nekaj deklet služi v mestu in nekaj moških, na žalost zelo malo, pa se nahaja na delu. Tako je doma bivajecih precej manj kot 300 ljudi. V tej vasi je bilo med ljudmi toliko obolenj, da je Državni zavod bolniške blagajne sklenil pogledati na mestu, če morda ni pri tem kakšne prevare. Tako je prišla v vas komisija, da bi se prepričala, ali so za bolniške prijavljene osebe res bolne. Ker je komisija nešla res vse prijavljene v postelji, je to zanje zadostovalo. Če pa bi omenjena komisija ne gledala samo, ali so zavarovani bolniki v resnicici bolni, ampak bi proučila zdravstveno stanje vaščanov na splošno, bi lahko odkrila zelo zanimive stvari.

Odkrila bi n. pr., da so v tej vasi, ki nima niti 300 prebivalcev in leži v gorah, kjer je zelo dober zrak in klima, da so tukaj trije prebivalci, ki bolujejo za kostno lejiko in nekaj drugih za pljučno jetiko. Tako visokega odstotka te vrste bolnikov nima nobena druga vas, niti prebivalstvo kateregakoli mesta, niti ga ni med delavščini, ki dela najtežja in za zdravje zelo škodljiva dela.

Ce bi potem ta komisija pogledala še v register prebivalstva, bi lahko ugotovila, da so tukaj smrti zaradi jetike več kot desetkrat številnejše kot je povprečje za vso državo. Tako imamo eno celo družino, ki jo je unčila jetka in druge družine so tudi od nje prizadete. Poleg teh bi našli v vasi še mnogo drugih ljudi, zlasti med otroci, ki so podvrženi bolezni, ker so slabohranjeni, ali pa imajo že pedovedano organsko slabost, ker so imeli že bolezni kot je vnetje prsne mrene in pljučica. Tu je ljudi bo bolezen pokopal, ker nimajo sredstev, da bi se ji uprli s primernimi zdravili in z zadostno prehrano.

Med otroci ne manjka takih, ki imajo lasne znake rahutnosti, ali pa ne more teči niti deset metrov, ker jih tare naduhata. Poleg teh pa imamo tudi še druge bolezni. Mnogo ljudi trpi zaradi revmatizma, ki so se ga nabrali v vlažnih stanovanjih in pri zelo težkem delu. Poleg morajo nameči nositi težke butare sena na hrbtni. Pri tem nositi se potijo in ko se ustavijo, da bi se malo oddahnili, so izpostavljeni hladnemu vetrovom. Nezadostna prehrana

povzroča težke motnje v prebavnih organih. Zato je med vaščani zelo mnogo takih, ki imajo rano na želodec ter je le malo prebivalcev, ki imajo želodec na mestu.

V zadnjih mesecih so morali izvršiti tri operacije na želodecu od katerih je bila ena zelo težka, medtem ko drugi ljudje prenemajo to bolezen kakor morejo, ker nimajo dovolj denarja niti za stroške v bolnišnici. Občina namreč pomaga samo tistim, ki ne posedujejo nčesar. Tu pa ima vsak kakšno malenkost. Toda če prodajo nivo ali hišico za stroške zdravljenja, kaže in s čim naj potem živjo?

Tako stvari oblasti ne brigajo. Kakšna je pažnja, ki jo oblasti posvečajo temu prebivalstvu, pa smo lahko videli takrat, ko je prišla v vas omenjena zdravstvena komisija Bolniške blagajne. Takrat so namreč prišli v vas finančni stražniki, da bi pregledali račune v gostilni in trgovini. Ob tej prilikai so šli finančni stražniki tudi po drugih hišah v vasi in stekali za kakšnimi nepravilnostmi. Tako zanimanje je povsem razumljivo, ker gre v podobnih primerjih za to, da se iz ljudi iztisne še kaj denarja.

Naveden primer pa ni sam, ampak bi podobne razmere lahko iztaknili še v marsikateri gorski vasiči Beneške Slovenije.

Včas pažnje turizmu

Naše doline nudijo zelo pestro in privlačno slike. Beli gorski vrhovi, ostri ali lepo zaokroženi grebeni, travniki in gozdovi v Zapadni Benečiji, kostanjevi nasadi in sadovnjaki v Vzhodni Benečiji. Poleg tega imamo take karakteristične lepote, kot so jama v Zavrhu, Landarska jama itd. Vse te lepote pa bi bilo treba še izkoristiti za tujski promet.

O tem problemu bomo podrobnejše razpravljali v eni naših prihodnjih številki, ker je precej obsežen. Za enkrat naj se omejimo na poziv vsem županom Beneške Slovenije, da proučijo problem skupaj z deželno tujsko-prometno ustanovo, z drugimi pokrajinskimi oblastmi in z raznimi avtobusnimi podjetji. Vsi ti skupaj bi morali izdelati kakšen načrt za dvig tujškega prometa v naših vasilah z vsemi tistimi ukrepi, ki bi lahko služili za privabljanje včasnega števila turistov.

Toda s temi stvarmi je treba začeti takoj; pregledati je treba ustroj hotelske in gostilniške preksrbe in poskrbeti za ujemanje izboljšanje, kjer je to potrebno. Poleg tega pa se je treba dogovoriti za primereno skupno propagando.

Otroci in šolski pouk

Vprašanje šolanja naših otrok je zelo kočljiva zadeva. Naše vasi so precej od rok in zato pošljajo vanje vedno le učitelje začetnike, ki se morajo zadovoljiti ravno zaradi svojega začetništva z najslabšimi službenimi mesti. Toda tudi če imajo ti mladi učitelji vso dobro voljo, jim manjka potrebnega izkustva in tako se znajdejo pred velikimi težavami, ne da bi jih znali premagati. Pouk na šolah v Beneški Sloveniji je zelo težaven predvsem iz dveh razlogov. Prvič mora eden in isti učitelji poučevati v treh ali štirih razredih istočasno, in vsi vemo, da nihče ne more delati šudežev. Drugič, ko prihajajo naši otroci prvo leto v šolo, ne poznajo italijanskega jezika in zato ne morejo razumeti učitelja, kakor tudi učitelji ne razumejo njihove govorice. Zato je uspeh pouka v prvem razredu osnovne šole zelo majhen, medtem ko ostaja v višjih razredih vedno težava pri prevanjanju iz slovenske v italijansko. Otroci namreč misijo vedno po slovensko, ker je to jezik, ki ga govorijo doma.

Iz tega sledi, da se slabšo izražajo tudi kadar razumejo in pri prevajanju delajo često velike napake. Mnogo odzovarjajočih besed, ki so v slovenščini ženskega spola, je v italijanskim moškega spola in naroč. Zaradi tega otroci često spašajo italijanske besede. Naj navedemo za primer besed kri, ki je v slovenščini ženskega, v italijanski pa moškega spola. Dalje imamo v slovenščini besede, ki se lahko prevedejo v italijansčino na več načinov. Benečanski »buit« (ubit) pomeni tako razbiti, kakor usmrtili in tako se zgodi, da otrok pove učiteljici, »da je usmrtil steklenico, ker je pri prevodu rabil nepravito italijansko besedo.«

Že iz teh nekaj navedenih razlogov je razvidno, da je pouk na osnovnih šolah v Beneški Sloveniji zelo težav in bi zaradi tega ne smeli pošljati semkaj mlade in neizkušene učitelje, ampak boljše moči, ki imajo že dovolj izkušnje pri poučevanju. Poleg tega smatrajo učiteljska mesta po teh vasilah za mesta »slabše vrste« in zato niso učitelji dolžni prebivaliti v njih. Čestokrat se vozijo s kolesom ali z motorjem, prihajajo samo za čas šolskega pouka in po navadi prihajajo prepozno ter odhajajo prezgodaj, da bi prišli pravočasno domov na koso. Lahko si mislite koliko škodo trpi pouk v takih razmerah. Šolski nadzorniki često ne vedo za te stvari, ali pa se delajo kot, da bi jih ne videli. Nekatere šole sploh ne obliščajo niti enkrat na leto, čeprav je to proti predpisom. Pred nekaj tedni pa se je n. pr. zgodilo, da je šel šolski nadzornik pregledovat neko inlo in je bilo učiteljstvo o tem že prej obveščeno. Naravno so poskrbeli, da je našel vse v redu in je bil za to priljubo celo poriban pod ter okrašeni razredi s cvetličnimi, prav po vzgledu nekdanjih fušijskih neprizakovanih obiskov. Naravno, da v takih razmerah učiteljstvo nima nobenih slikov s svojimi učenci in nihovimi družinami in zato imamo le malo primerov vsaj delnega sodelovanja med šolo in družino.

Poleg tega je, da tudi tisti otroci, ki so imeli priljubo posečati vseh pet razredov osnovne šole, ob koncu šole vedo malo več, kakor so vedeli ob začetku, ko so prišli v prvi razred. In vendar je dandas potreba vsaj osnovna izobrazba tudi najbolj navadnemu delavcu pri njegovem opravljanju.

Otroci v Beneški Sloveniji imajo mnogo volje za učenje, so inteligenčni in kdorastejo, radi vzamejo kakšno knjigo v roke. Zalibog pa težko življenje, ki jih čaka na svetu, uniči v njih vso dobro voljo. Zato bi bilo potrebno, da se oblasti mnogo bolj pobrigajo za potrebe našega šolstva, da tudi one uvidijo težave, ki so zvezane s poukom italijansčine in da pričnajo potrebo ponovljavanja v materinskom

jeziku. Vsekakor pa morajo poskrbeti, da bo šolski pouk popolnejši.

Zato je treba vzeti to zadevo resno v roke in poskrbeti tudi, da bodo šolska poslopja primerena svojemu namenu, ne pa podobna senkom ali hlevom, ali pa celo še slabšu od njih.

Povrnite, kar je bilo ukradeno

Med vojno je veljal predpis o obvezni oddaji živine in s tem sistemom so popolnoma izpraznili kmečke hlevne v Beneški Sloveniji. Na splošno je bilo določeno, da je treba oddati letno 30 odstotkov celo-kupne teže živine, ki jo ima posamezen posestnik.

Toda odgovorni organi niso pravilno ocenjevali živine in tako so cenili naše krave, da so po okrog 100 kg teže, kol pa so bile v resnicici. Pri našem gojimo namreč šekasto alpsko pasmo, ki je manjša in lažja kot so druge, da se lahko lagodno kreta po naših gorskih pašnikih.

S tako napačno oceno so morali naši kmetje izročati v prisilno oddajo vsako leto skoraj polovico živali, ki so jih imeli v hlevu.

Sedaj je določenih 139 milijonov, ki bi jih bilo treba uporabiti za izboljšanje živilskega staleža v gorskih predelih. Ali bodo tokrat popravili krivico, ki je bila storjena med vojno, ali pa bodo deležni tega denarja tudi tokrat le tisti, ki so imeli že takrat predpravice?

Dragi prevozi

V zadnjem času se je podražil bencin za okrog 15 odstot. in po vsej verjetnosti bodo prevozniki na avtobusnih linijah sorazmerno zvišali tudi svoje cene. Hočemo že danes opozoriti oblasti na to dejstvo, ker je nedopustno vsako nadaljnje zvišanje prevoznih pristojbin na avtobusnih linijah v Beneški Sloveniji.

Pod pretezo, da morajo voziti po gorskih cestah, so uvedli že do sedaj prevozniki zelo visoke cene. Tako n. pr. je cena za prevoz iz Čente v Ter, ki znaša 70 lir za osebo vsekakor previsoka, za 7 ali 8 km dolgo pot. Tako morajo naši ljudje plačati okrog 10 lir za vsak km, medtem ko zahtevajo na avtobusnih progah po drugih deželah po 5 lir za km.

</div

IZ VZHODNE BENECIJE

MEČANA

Načart za našo ejestu je bju nardit, prece bo 6 ljet od temenast. Trošal smu se večku, de an do končana, pa že začea nje bla an vas trošt smu zgubil. Načart je bju plačjan, pa leži u kajšnjim uradu na »Genio Cavile« tu Uidme. Je zdauno, ki obeden se na vič merča gor mez njo an duor je kriu telega mučanja, naj malu pomisle kam su šli naši sudi. Vas trošt smu zgubil an, kujsa, bomu mörli čakat neve volacioni, de spet se boju menál gor mez našu ejestu.

Nje zdavno, su se tu našm kamunc zbral poglavarij ujdenske province an punu problemu su študijerat. Pa na naše potočem su zabil? Takuó ku stojó reči misemu de ja.

TOPOLOVO

Topoluvec je na vas narvečja od harskega kanuna an je tud narbuji vesoko u briagu. Vas Vas šteje okol 50 hiš. Topoluvec morajo hoditi po use spēzo do Klobiča an se mora ločiti to hojo dve ure, posembu kadár se nese breme na harbu. Kuhni u Topoluven nimaču druga zasižka, ku če potegnje o ki sudu par darvih, ki jih maju punu. Te drvo pa ne moreju pejat u Klobič ali u dolino, ker en slabe ejesti an ni du o tega, de se je ubiu an konj, ki je prevažna ljes.

Topoluenci su že navečlam živjet od samih obječanj; je že vč ku 30 ljet, ki jim obječaju, de jin bojo spelal ejesto iz Klobiča u Scuce ali Topoluvene. Tušo jam obječaju že vič ku 20 ljet an pa naši otroci maju že njim šuočo u ni hiši. Ampá toče morejo plačuvati, ku tisti u Furlaniji, ki majc ejesti, uodó en šuoč. Kadar an človek par nas obječa eno rječ an potle de ne da, ga nimajo vič za moža an zatoči, kadár boju druge volacioni ne buju Topoluenci vič votal za lažnike, ampá za pravčne može.

GRMEK

21. januara su praznivali u naši vas 50 obletnico poroke '77 letri Trušnik Matačuž an suoja žena Tonina. Ku su praznivali 25 obletnico su mjer mašo na Stari Gorri an tud sada su mjer mašo na Stari Gorri. Zvičer su jih veselo čakali doma sinovni ne vedove an usa ūlahta, ki su jim napravili vičer.

Starim an pridom Slavjenam želimi še punu ljet življenja.

PODBONESEC

Dvor sje pozabu na kar su demokratijski propagandisti pridigral pred tih zadnjih kamunskih volacioni, naj se lepo pomisle, de ne pade še edan kral u skopac. Preca boju druge volacioni an spet bedu hodil okou pridigat, de »Seudo Crociator mučre zmagat, če ne na svjete use bo končalo. Prej ku bota za nje votal, stora manku se nardit malu ratinge an poprašata jih: kje su obječane poti; kje su šuoči u naših vaseh; kje je muos na Lazze; kje je marsinska ejesti; kje čarnivarska ejesti; kuči, ki dost debito je kamun naredi; zadost milijonu mututo je pedpisu za tista dva akuedeta al šuo'e, ki je napravu; ki dost debito ima z inženjarjam tu Uidme za načarte, ki oni su napravili; al su ble postrojene vasi pombardiranje an požgane; al se je zlu gaspod Šmidk intereseru, za de governo poplača vojnu škodu; al je bja postrojena kamunska malga na Miji; ki dost džokupatu ima kamun itd.

Ci tala ratinja bo mijela dobar znesak, mi vam porečimo: za nje votate. Ci znesek ni dobar, odprita oči. Rjes je, de governo malu pomaga; pa če punu tistega djela nje bluo naretega je, zak naši amiristratorji nje se njeus brigal. Ci su bliži kajšenkrat naprej, su bliži vidlj, de kječ sje bliži genilo. Oni pa mislju, de je dost znati podpisat kajšan certifikat al iti na kajšan riunjon, za kamun naprej gonit.

Ci hočeta de rječi boju ljeu šle, de lječe boju mjer djelu, de ejesti boju narete, de hrami boju postrojen, mi vam porečimo: voljta za tistu lištu, ki nofer ina može, ki nu mogu kuraže maju, ki jutru tu Uidme boju zval potuj-punj na mizu.

DREKA

Naš kamun je edan od ta narbuji riunih u celu ujdmski provinci. Po naših gorskikh vaseh mi kumeti ne pardelamu ne vina, ne ūnje, ne siarka, an nič tistega s katerim se morejo družine preživjet. Po naših majhnih blekah pardelamu samu kramperj an usi vejo, de samu s tem ne mo-

»MATAJUR«

začel tele eješte, su ble buj deleč od kenfina.

Matajurci an Mašere, ko boste votal, zaženite s kamuna tiste ljudi, ki takole načdužno vas brusiju.

MAŽAROLA

Na dan 1. marca je bja u naši vas tu školah riunion, ki jo je držau gaspoud Pascolini tu s Čedada, za naše kumete. Guoriu je gor mez kakuó se redi živo, sadje, samožela an use kar interča kume. Jau je tudi, de usi tisti, ki su postrojili svoje njive, al pa de su prekopal an naradi bonifike, su mjerli za narest domandu na Ispettorato provinciale an teli ofici bi jím plečau djelo an premi. Ljudje su uprašal, kadár bi korlo narest domando. Gaspoud jim je jau, de ni vič caja. Zaluš su bli usi jezni an su rekli, zaklju huodje praut an pridigat, kadar ni vič caja.

U Laškim su že plačajl za te bonifike. Ampá u torjanskim kamun su paršli pozno, zak tam su Slovjenj an sami nješu vjedli za tuole kjer use jim daržjo skrito.

ŠPJPETAR

Prednje dni Renco Gubana tu z nješi vasi sje potoku z avtomobilom par Čedade. Pejali su ga u špitau em potle domou. Ozdravju bo u 15 dnevh. Ampá avtomobil je zlu poškočovan.

U špitau su tud pejal Pašen Jožef, kie djeļau u Lazah en sje nogo zlomiu. Trošamo se, de preca ozdraviju.

MATAJUR

Ku je šu prutu duomu včiter Tomazec, tudi Karlo s Špjetra, ki tu naši vasi elementarske šcole uč, popuznilo mu sje na pot, ki usa je pokrita s poledjenim sniegom. Zlomiu sje nogo. Obednega ni blo tódale an samu za tri ure potle su ga všečani ušafal, kadar je bju že skor zmarznju. Bla je nejč an Matajurci su ga djele na sanke an ga pejal do kot je bju snieg. Potle su ga na rámnanah nesli do Jeronč. Od tele vasi su ga pejal z avtomobilom u čedajski špitau. Mjedžhi su rekli, de bo ozdravu tu 50 dni.

Auguramo učiterju Tomazetču, de bo preca paršu nazaj tu našo vas.

Poglavarjam u Uidme al u Sovodnji pa povemó, de druz judje su življenje riščil za učiterja u špitau nest. An zaklju pa tuo? Zaklju tu Matajure nje šele tiste ejesti, ki taužente kral su nam obječal. Ce učiter an še kajšan drug je bju ginu, duo je bju tegu kriju?

SOVODNJE

Ku je naš redator prasu ljudi, zaki na grejo naprej djela s ejestam Matajurska an Mašerska su nam odgovoril: »Tu Uidme su nam rekli, de se na more vč djele, zak tiste poti su miltarske an su previč blizu konfina; Jugoslavija na parpušti.« Tola je na bomba, ki prepasā tistu atomiku. Mi prashamu ujdmske poglavarje če, kadar so

IZ ZAHODNE BENECIJE

ČERNEJA

Pretekli tijedan sje močno udaru djelova Massimo Skubla pri teleferiki. Debou hlod se pred tijamp odpeu an paršou finjuat možu tu trjebeh. Sobejo so muorli djelouca parpejati tu špetau an mijedeh mu je obrjetu udarjemeha ra mjer an druha feride boj male. Ce to ne bo komplikacijoni, on bo muoru se zdraviti za dan dobr mesec dni.

DEBELEŽ

Naša uas na ma ne 20 hiš an na se obrenč tu nej pozicioni, ki vejo moremo šteti za najbujošo tu našm komune. Al su ble postrojene vasi pombardiranje an požgane; al se je zlu gaspoud Šmidk intereseru, za de governo poplača vojnu škodu; al je bja postrojena kamunska malga na Miji; ki dost džokupatu ima kamun itd.

Ci tala ratinja bo mijela dobar znesak, mi vam porečimo: za nje votate. Ci znesek ni dobar, odprita oči. Rjes je, de governo malu pomaga; pa če punu tistega djela nje bluo naretega je, zak naši amiristratorji nje se njeus brigal. Ci su bliži kajšenkrat naprej, su bliži vidlj, de kječ sje bliži genilo. Oni pa mislju, de je dost znati podpisat kajšan certifikat al iti na kajšan riunjon, za kamun naprej gonit.

Ci hočeta de rječi boju ljeu šle, de lječe boju mjer djelu, de ejesti boju narete, de hrami boju postrojen, mi vam porečimo: voljta za tistu lištu, ki nofer ina može, ki nu mogu kuraže maju, ki jutru tu Uidme boju zval potuj-punj na mizu.

VIZONT

Kaj fadje ve muoremo narditi za pardjelati par panohou sjerka. Usé ve muoremo skopati z lopaton an matko; hnuoj ve muoremo usé ta na harbatu nositi. A kle nješmo šnje par polenli, prej, ki vejo moremo tu kotou lošti za jo skuhati, ve muoremo zadenič mlesjé an ha nesti tu malin fino tu Debelež ali tu Njeme. Na uas velika tej, ki na je naša fin donás na njé morlá se daa malinice narditi. Rjes to je, ki mi ve se obrjenčmo visokó od Karnatske doline kje na je uoda, ma če ve pohledam Karnica, ki to je na uas boj mala, koj naša an visoká, ve vidino, ki oni no majó njech malin an te fadije, ki mi ve djelamo za samliči sjerak an učenico no ne djelajo. Zatoči, unjome an ložimo se usi kup an nardimo no dobró volto še mi malin, saj mamó luč ne deleč od

nas, ki na bi morlá dati fuarčo letriko za starti fonejonal malin. Konsorejajmo se tej Karničenji an finišamo ta na hlavi nasci tekaj deleč naš sjerak mljet.

BREZJE

Smo ljeta an ljeta tu pažu živjeli, ma jedán an nas nje motou, še pečotarji so malo kral nas paršli hledat. Pač pa ečat o nje maj mančou. Mi smo plačajl tu, ki so nam nabasali an moučali. A ta sreča ne nam finila. Anjelé mamó nekej nejšljudec, ki no nas sečajo. No bi tjej nam presiliti, ki ve ne berimo naš Matajure, an tu, zaklju on ne kap jejo ha. Ce ro ne znajo naša jezik, no se naučita tej, ki smo se mi njech naučili, an no daržata na pamet, ki njeh servilec to nje te za djelati oservacijom če ve beremó slovejsko štampo, saj »Matajur« to je dan žurnal autorizan od Tribunalja di Udine, saj če bi ne bló ejtako bi ne smjeli se ha štampati. A kučo no nam če, če mi smo Slovenji, saj ve djelamo naš dovez tej le druzji čitadine. Rajši no hledejta oni djelati tu, ki to je jem ukažemo, saj so plačeni zatoči.

TAJPANA

U soboto 24 februarja smo praznovali Sv. Matija, ki to je patron naše ejerke. Tej tu te druhe ljeta, te paršlo še ljeto dosti judi taz bližnjih uasi na rašo šegro. Škoda, ki te se popudne uarhló tu daž an judje so muorli še pred nuoč hitjeli ta svej hui. Naš dedji an state žené no se darže šnjé staremu reku, ki on praví da »Sv. Matija lež razbijá, če ga ni, ha pa nardic. Ljeto ha njé obrjotu, ker e šu daž an te dne partismu zarjes mras an slona.

BRDO

PODPRDO. Naše judje so storli no petecijon zapisena od usih kapi fameja od uasi, za mjeti kle še 5. elementar, zaki to je jušo, ki naše otroci no mejta hoditi

začel tele eješte, su ble buj deleč od kenfina.

Matajurci an Mašere, ko boste votal, zaženite s kamuna tiste ljudi, ki takole načdužno vas brusiju.

MAŽAROLA

Na dan 1. marca je bja u naši vas tu školah riunion, ki jo je držau gaspoud Pascolini tu s Čedada, za naše kumete. Guoriu je gor mez kakuó se redi živo, sadje, samožela an use kar interča kume. Jau je tudi, de usi tisti, ki su postrojili svoje njive, al pa de su prekopal an naradi bonifike, su mjerli za narest domandu na Ispettorato provinciale an teli ofici bi jím plečau djelo an premi. Ljudje su uprašal, kadár bi korlo narest domando. Gaspoud jim je jau, de ni vič caja.

U Laškim su že plačajl za te bonifike. Ampá u torjanskim kamun su paršli pozno, zak tam su Slovjenj an sami nješu vjedli za tuole kjer use jim daržjo skrito.

ŠPJPETAR

Prednje dni Renco Gubana tu z nješi vasi sje potoku z avtomobilom par Čedade. Pejali su ga u špitau em potle domou. Ozdravju bo u 15 dnevh. Ampá avtomobil je zlu poškočovan.

U špitau su tud pejal Pašen Jožef, kie djeļau u Lazah en sje nogo zlomiu. Trošamo se, de preca ozdraviju.

MATAJUR

Ku je šu prutu duomu včiter Tomazec, tudi Karlo s Špjetra, ki tu naši vasi elementarske šcole uč, popuznilo mu sje na pot, ki usa je pokrita s poledjenim sniegom. Zlomiu sje nogo. Obednega ni blo tódale an samu za tri ure potle su ga všečani ušafal, kadar je bju že skor zmarznju. Bla je nejč an Matajurci su ga djele na sanke an ga pejal do kot je bju snieg. Potle su ga na rámnanah nesli do Jeronč. Od tele vasi su ga pejal z avtomobilom u čedajski špitau. Mjedžhi su rekli, de bo ozdravu tu 50 dni.

Ampá, prej ku vam bom povjedu kuo ga boste nardil bujš je, de vam preca povjem, kuo je zlu potrebno ga mjer. Či gremo po naši Benečiji, bomu preca vdiči, ki blaga, ki fuotra gre pod zlú; ki li eja je u naših boškeh an ki mi bi ga mogli zbrat. Potle use liseje od vinkje, pokrivne po potocih, trupine kar ve turkijamu, use

Z

ZA NAŠE DELO

Kaj je an zaklì vam služi „silos“

kar žvina je bi se moglo luč slos nabasati.

Je rjes, de kajšan kumet zberé tuole liseje, pa ga posuši an potle na nič vaja. Rata tud, de senou ali liseje punu mesta zagradju tu hrameh an usa ſuštanca gre na tolju viju uon s fuotra, pa či denimu tu silos ne samo ſuštanca ostane, pa ki metsta bi paršparal.

Kuo boste naprauli „silos“

Uzamita lopatu al malendrin an skopajata ta na duore al ta na ednim druzim mestu nu jamu, de bo ku koritu. Potle uzamita kamje an narte dočar zit okou an okou. Na teh polašate s skarlam.

Zit bo dost de bo mjer 25–30 centimetru. Kader bosta na tolju viju naprauli koritu an tuole bo za njmar, z fugajte al zaražajte s cementu mauto, ku edan gnojak. Zarajhaje, de na pride nočar uodá. Na tolju vižu ste naprauli silos.

Sa vam bom povjedu, de zdruev od kozira, na postauta jih ra me, pa s'čita, že boju ležal prout tam, de boju na skarpadu. Tuole, de se bo moglu ljeuč notar spešat fuotar.

Kuo boste notar kladal blaguó

Uzamita senou, liseje al drugo rječ (murirata an vč sort rječi kupe luč) na kor je de suhuň, dost je, de nje močru an či je samu obarjenou, an ga potrosite tu koritu